

J. V. FOIX, POETA «CATASTRÒFIC»

La teoria de les catàstrofes, del matemàtic René Thom¹, parla del principi de la continuïtat i del de la discontinuïtat, susceptibles de verificar en diferents camps del saber. Si estudiem la continuïtat de la valoració del paper del nombre a la història de la cultura occidental, veiem que s'ha produït una ruptura o «catàstrofe» –«thomísticament» parlant– pel que fa a la primitiva consideració del nombre que, a més de ser mesura capaç de manifestar les dimensions d'una quantitat infinita de coses, esdevenia símbol de principis i processos molt variats que al·ludien als coneixements més complexos de la més elevada metafísica. És en aquest aspecte que la Càbala hebrea desxifrava el sentit de les Sagrades Escripures mitjançant nombres que interpretaven els principis universals, en ésser equivalents de la relació entre el macrocosmos i el microcosmos.

El nombre era, doncs, una potència que servia de vincle entre el món exterior i el món interior, obria el nostre ànim a la comprensió d'un determinat saber i posava en funcionament l'automatisme físic, mental i espiritual que ens guiava a seguir una específica línia de conducta al llarg de la vida.

Així, tradicionalment, el número 1 simbolitzava la unitat, limitada a si mateixa i il·limitada en el seu poder i s'associava, en l'ésser humà, a les idees de fermesa, originalitat, voluntat, iniciativa i coratge; el número 2, en canvi, era símbol de dualitat, diversitat i, en l'ésser humà, es vinculava a les idees de concòrdia, associació, adaptació, passivitat i domesticitat; el número 3 expressava transmutació, manifestació i renovació i es relacionava, en l'ésser humà, amb les idees d'expansió, moderació, ànim joïós, ideació i comunió de pensament. 1, 2, 3 eren els nombres que podien generar tots els altres. A partir d'ells, el número 4 evocava concreció, realitat i permanència i, en l'ésser humà, es relligava a les idees de materialitat, ordre i autoritat; mentre que el número 5 suggeria l'androgínia pel que comporta d'unió de contraris (masculí-femení) i, en l'ésser humà, es vinculava a les idees de persuasió, enginy, investigació, selecció i comprensió.

El número 6 simbolitzava repòs i moviment del que és propi en si mateix i, en l'ésser humà, s'associava a les volicions eròtiques i a les idees de fertilitat i amor. El número 7 expressava el temps i l'espai del que és en si mateix material i és causa operant pel que fa a la moral i es vinculava, en l'ésser humà, a les idees de suficiència, integritat, concentració, clemència i ànsies de vida ascendent. El número 8 era símbol d'evolució i d'involució, de l'existència elemental i de la transcendental i es relacionava, en l'ésser humà, amb les idees de càlcul, cooperació, moderació i repartiment de justícia. Finalment, el número 9 evocava unió de contraris, bo i dolent i, en l'ésser humà, es relligava a les idees de devoció, saviesa, genialitat i generositat.

D'altra banda, en la més allunyada antiguitat, nombres i lletres s'interrelacionaven en un vincle derivat del fenomen universal de la ressonància que proporcionava la matèria que omplia i animava aquestes mesures. Així, les lletres, a més de valors fonètics que emetien una vibració a què s'associava la cosa, eren nombres. Per tant, nombre (mesura) i paraula (conjunt de sons) estaven vinculats a l'inici, si bé posteriorment s'han separat «catastròficament» per passar a representar quantitats els primers i a expressar idees els segons. Tanmateix, en record d'aquesta remota i íntima connexió, alena encara un simbolisme numèric a la poesia que, ja en els seus orígens —orals—, és bàsicament mitogràfica i, en conseqüència, on es manifesta l'imaginari² d'aquest «homo simbolicus» que és l'ésser humà³.

Aquest simbolisme numèrico-poètic es localitza, per exemple, en el nombre de poemes que componen llibres com *Cementiri de Sinera* (1946) i *Final del laberint* (1955) de Salvador Espriu, ambdós sota el valor potencial del número 3, en posseir 30 poemes cadascun, ja que suggereixen tots dos reculls poètics transmutació i renovació corresponent a la presència d'elements iniciàtics⁴ que desenvolupen el marc tridimensional de la iniciació: mort —proves i sacrificis— renai-xença). En canvi, *Les hores* (1952), llibre compost de 44 poemes, expressa el desig del poeta de retre homenatge, en justícia, a tres morts il·lustres a les tres parts corresponents: l'amic i també poeta Bartomeu Rosselló-Pòrcel⁵, la mateixa mare de Salvador Espriu i

Salom de Sinera, l'alter ego espriuà mort amb l'esclat de la guerra civil espanyola el 18 de juliol del 1936; aquest sentiment de la necessitat del record per salvar-los de la mort de l'oblit ve implícitament suggerit pel simbolisme del número 8, valor potencial del 44 abans esmentat.

Ara bé, hi ha un autor plenament «catastròfic» que trenca amb la conciliació nombre-mot present en la tradició poètica. Es tracta de J. V. Foix, en un poema en prosa pertanyent al llibre *L'Estrella d'en Perris* (1963) i titulat «Les xifres», que, tot seguit, reproduïu:

«—*Amaguem* —ens hem dit els uns als altres— *les xifres!* Grosses o petites, vermelles o blaves, de fusta, de bronze o de llautó. Sota terra, si us plau. Al damunt plantarem un arbre de bosc, no pas de jardí. Que ombregi, dellà els segles, els qui amen per amar, els qui naveguen per navegar, els qui riuen per riure, els qui pinten per pintar i acoltellen, si cal, el marxant nassut i l'estult col·leccionista. I, també, els qui volen per volar, els qui, en terra o mar, sellen per sallar, els qui escriuen lliures, purs o envitricollats, els estibadors de pells fresques, els poetes del mot, del roc, de l'arrel cremada, dels fantasmes diürns, del paper d'estrassa i de les cordes sauloses. O els qui cremen calendaris, trossegen els rellotges i cruen en el Més Enllà. —*Amaguem els números al més pregon dels clots! Esborrem-los arreu!* Ja els poetes i llurs amants occeixen a codolades, els servidors d'ídols, icons i fetitxes, els erudits escarxofats dels nombres imparells, els avantguardistes del dòlar amb coeficient avantatjós i les xifres àrabs amb caperons etruscs. —*Amaguem, per un mai més, nombres, números i xifres. Tatuem-nos el cos amb els mots i les llegendes proscrites!* (Però jo guardo, per a mi sol, el 0 i l'1. Ni se n'han adonat).»

(«Les xifres», dins *L'Estrella d'en Perris*, pàg. 95)⁶

Aquest prosema foixià presenta la continuïtat d'un itinerari poètic basat en la dissociació i oposició combativa entre el nombre i el mot. Així, el poeta ens exhorta i s'exhorta a amagar les xifres sota

terra, bo i enterrant-les, malgrat les aparences més o menys atractives— amb què aquestes es manifesten, ja que les associa al poder pro-saic i gris dels diners:

«(...) grosses o petites, vermelles o blaves, de fusta, de bronze o de llautó (...)».

Aquesta consigna, transmesa dels uns als altres, comporta un desig: el de plantar un arbre de bosc, amb la qual cosa es fa emmudir les xifres i se les perpetua amb quelcom natural i primitiu. Aquest arbre, dur i silvestre, no de domèstic jardí, com a resum còsmic⁷ perviurà al llarg dels segles i pel seu filantropisme ombrejarà la vida de diferents personatges humans, en un ampli ventall que tindrà com a comú denominador l'anhel del plaer de viure i no l'interès crematístic que menyspreen i arriben a assassinar, culte dels diners encarnat en el marxant nassut i en l'estult col·leccionista:

«(...) Que ombregi, dellà els segles, els qui amen per amar, els qui naveguen per navegar, els qui riuen per riure, els qui pinten per pintar i acotellen, si cal, el marxant nassut i l'estult col·leccionista. I, també, els qui volen per volar, els qui, en terra o mar, sallen per sallar, els qui escriuen lliures, purs o envitricollats, els estibadors de pells fresques, els poetes del mot, del roc, de l'arrel cremada, dels fantasmes diürns, del paper d'estrassa i de les cordes sauloses. O els qui cremen calendaris, trosseggen els rellotges i creuen en el Més Enllà. (...)»

Des d'amants de la pura materialitat de l'ací i de l'ara, fins als obsedits del Més Enllà i de l'espiritualitat victoriosa de calendaris i rellotges, reguladors del temps, bo i passant per tota mena de poetes que al·ludeixen a diferents estils: poetes del mot, del roc, de l'arrel cremada, dels fantasmes diürns..., tots ells disposats a fruit d'una vida sense nombres, amagats al més pregon dels clots per tal d'esborrar-los i fer-los desaparèixer. Els poetes arriben més lluny i els volen occir «a codolades», en la seva ambivalència de combinació de versos-mots i cops de còdols-pedres, en un enfrontament nombre-mot que és realment «catastròfic» i rupturista, com dèiem abans⁸:

«(...) Ja els poetes i llurs amants occeixen a codolades, els servidors d'ídols, icons i fetitxes, els erudits escarxofats dels nombres imparells, els avantguardistes del dòlar amb coeficient avantatjós i les xifres àrabs amb caperons etruscs (...)»

Aquest combat és la lluita entre apassionats del nombre i amants del mot, que els fan esdevenir pell de l'home, tatuat amb llegendes fetes de paraules proscrietes en un món de quantitats, ara per sempre més ocultades:

«(...) –*Amaguem, per un mai més, nombres, números i xifres. Tatuem-nos el cos amb els mots i les llegendes proscrietes! (...)»*

A la fi, la sorpresa misteriosa fa reaparèixer la «catàstrofe» foixiana, en aquest cas en produir una discontinuïtat en la dissociació quan l'ego poètic, capdavanter en l'odi contra els nombres, conserva per a ell sol el 0 i l'1, susceptibles de formar el 10, el valor potencial del qual és la unitat evocadora d'originalitat creativa:

«(...) (Però jo guardo, per a mi sol, el 0 i l'1. Ni se n'han adonat).»

Foix sedueix la col·lectivitat manipulant-la fins a una primitivitat sense quantitats numèriques però ell es reserva astutament la màgia del 10, com a coratjós iniciat, intèrpret del nombre. En una clara remembrança del mite d'Hermes, el poeta concilia⁹ secretament en el seu ego la reivindicació del domini del mot clarament apol·línia¹⁰ i el deler per l'or dels diners que posen el món sota el jou de Mides¹¹, en una unió de contraris cristal·litzada en els cims de la seva metafísica poètica i en el seu agut sentit pràctic de la quotidianitat de la seva existència.

MARIA ISABEL PIJOAN I PICAS

NOTES

1. Sobre la teoria de les catàstrofes, vid. René Thom, *Le statut épistemologique de la théorie des catastrophes*, dins *Morphogenèse et Imaginaire*, «Circé», núms. 8-9, (París, Lettres Modernes, 1978), pàgs. 7-20.

2. Vid. Maria Isabel Pijoan i Picas, *Salvador Espriu i Bartomeu Rosselló-Pòrcel, en llunyanies de foc i de llum*, (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992), pàg.

3. Cf. Ernst Cassirer, *La philosophie des formes symboliques*, vers. francesa, vols. I-II, (París, Ed. Minuit, 1972).

4. Pel que fa a *Cementiri de Sinera*, vid. l'estudi de Maria Isabel Pijoan Picas, *Salvador Espriu o els itineraris de la poesia* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991).

Respecte a *Final del laberint*, vid. l'obra de Maria Isabel Pijoan Picas, *Espriu en la fi del laberint*, (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989).

5. Quant a la relació entre Salvador Espriu i Bartomeu Rosselló-Pòrcel des de la poesia del primer, vid. l'estudi de Maria Isabel Pijoan Picas, *Salvador Espriu i Bartomeu Rosselló-Pòrcel, en llunyanies de foc i de llum*, op. cit.

6. Seguint l'edició de Jaume Vallcorba (Barcelona, Quaderns Crema, 1992)

7. Vid. Gilbert Durand, *Les structures anthropologiques de l'imaginaire* (París, Dunod, 10, 1984), pàgs. 391-395.

8. Vid. supra, pàg. núm. 4 del present article.

9. Respecte a Hermes com a conciliador de contraris, vid. Gilbert Durand, *Figures mythiques et visages de l'oeuvre*, (París, Berg International, 1979), pàgs. 314-315.

10. Sobre Apol·lo i la poesia, vid. Pierre Grimal, *Diccionario de mitología griega y romana*, vers. cast. (Barcelona, Paidós, 1986 -3a. reimpressió-), article «Apolo», pàg. 37.

11. Pel que fa a Mides i a la seva obsessió per l'or, vid. Pierre Grimal, *Diccionario de mitología griega y romana*, op. cit., article «Midas», pàgs. 356-357, on, a més, s'al·ludeix a l'enfrontament entre aquest i Apol·lo.